

Σκέψεις για την ποινική διαπραγμάτευση κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο*

Αθανάσιος Κ. Ζαχαριάδης

Αν. Καθηγητής Νομικής ΑΠΘ – Δικηγόρος

1. Εισαγωγικά

Με προφανή σκοπό τη διεύρυνση της έκτασης εφαρμογής του θεσμού της ποινικής διαπραγμάτευσης, προβλέφθηκε ρητά στο νέο ΚΠΔ η δυνατότητα ενεργοποίησης του plea bargaining, όχι μόνο στην προδικασία, αλλά και στα πλαίσια της επ' ακροατηρίου διαδικασίας και δη ακόμη και στο ακροατήριο του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, η παράγραφος 7 του άρθρου 303 ΚΠΔ είναι αφιερωμένη στην ποινική διαπραγμάτευση αυτού του τύπου και ορίζει καταρχάς ότι «*διαπραγμάτευση μπορεί να γίνει και στο ακροατήριο του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας*». Τούτο μάλιστα είναι και το απώτατο χρονικό σημείο για την έναρξη γενικά της διαδικασίας διαπραγμάτευσης στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, αφού στο νόμο δεν προβλέπεται μεταγενέστερο διαδικαστικό στάδιο για την υποβολή της σχετικής αιτήσεως. Αντίστοιχες προβλέψεις συναντά κανείς και σε άλλες νομοθεσίες, όπως λ.χ. στην ιταλική, όπου το *patteggiamento* μπορεί να λάβει χώρα και στο ακροατήριο πριν αρχίσει η ακροαματική διαδικασία (: άρθρο 446 παρ. 1 και 2 ΙταλΚΠΔ). Ωστόσο, δυνατότητα υποβολής αιτήματος για διαπραγμάτευση προβλέπεται, όπως θα αναφερθεί παρακάτω, όχι μόνο κατά την κύρια της επ' ακροατηρίου διαδικασίας, αλλά και στα πλαίσια της προπαρασκευαστικής διαδικασίας. Διευκρινίζεται, εξάλλου, ότι η συγκεκριμένη δικονομική ευχέρεια για διαπραγμάτευση στο ακροατήριο μπορεί να λειτουργήσει και συμπληρωματικά, με την έννοια ότι είναι δυνατό να εφαρμοστεί όχι μόνο στις περιπτώσεις που το σχετικό αίτημα υποβάλλεται για πρώτη φορά κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, αλλά κι όταν υποβάλλεται μετά από αποτυχία προηγούμενου αιτήματος που είχε υποβληθεί σε κάποιο προγενέστερο διαδικαστικό στάδιο (: όπως λ.χ. στην προδικασία). Τη δυνατότητα αυτή την αναγνώρισε πλέον ρητά και ο νομοθέτης του ν. 5090/2024, προβλέποντας ότι «*η αίτηση του κατηγορουμένου υποβάλλεται μόνο μία (1) φορά σε κάθε δικονομικό στάδιο*»¹.

* Εισήγηση στο 15^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, που έλαβε χώρα στις 18-19/10/2024 στη Θεσσαλονίκη, με γενικό θέμα: «Οι εναλλακτικές διαδικασίες στην ποινική δίκη».

1. Πριν από το ν. 5090/2024 βλ. *Δαγκλή*, Η Ποινική Διαπραγμάτευση στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, 2020, σ. 147, σχετικά με το αν υπήρχε δυνατότητα υποβολής δεύτερου αιτήματος. Βλ. επίσης *Ζαρκαντζιά Σ.*, Ποινική συνδιαλλαγή, ποινική διαπραγμάτευση και ποινική διαταγή, εισήγηση στο επιμορφωτικό σεμινάριο (17-18.10.2019) της Εθνικής Σχολής Δικαστικών

2. Το ατώτερο χρονικό σημείο για την έναρξη της διαπραγμάτευσης στο ακροατήριο.

α. Προπαρασκευαστική διαδικασία

Με το άρθρο 94 του πρόσφατου ν. 5090/2024 προστέθηκε η δυνατότητα υποβολής αυτοτελούς αιτήματος ποινικής διαπραγμάτευσης «μέχρι και την παρέλευση δέκα (10) ημερών» από την επίδοση στον κατηγορούμενο του κλητηρίου θεσπίσματος ή της κλήσεως προς εμφάνιση στο ακροατήριο του αρμοδίου δικαστηρίου (: άρθρο 303 παρ. 1 εδάφ. α΄ ΚΠΔ). Με την ανωτέρω πρόβλεψη φαίνεται να επιχειρήθηκε η εισαγωγή του θεσμού της ποινικής διαπραγμάτευσης και στην προπαρασκευαστική διαδικασία. Έτσι τουλάχιστον εξαγγέλλεται στην Αιτιολογική Έκθεση του ν. 5090/2024 όπου παρατηρείται ότι η παραπάνω προσθήκη αντιμετωπίζει ένα «διαπιστωμένο νομοθετικό κενό»² και εκφράζεται η προσδοκία ότι η σχετική ρύθμιση θα συμβάλλει ουσιαστικά, «σε περίπτωση μάλιστα που η διαπραγμάτευση έχει θετική έκβαση, στην οικονομία της δίκης μέσω της εξοικονόμησης άσκοπων δικονομικών ενεργειών».

Αξίζει πάντως να επισημανθεί ότι, από την άλλη μεριά, έχει ήδη υποστηριχθεί³ ότι κανένα νομοθετικό κενό δεν υπήρχε για το υπό συζήτηση θέμα μέχρι την θέσπιση του ν. 5090/2024, με αποτέλεσμα σήμερα να ισχύουν παράλληλα δύο προβλέψεις και τα πράγματα να περιπλέκονται ερμηνευτικά. Ειδικότερα, λίγους μήνες αφότου τέθηκε σε ισχύ ο νέος ΚΠΔ, ήλθε ο ν. 4637/2019 και, συμπληρώνοντας το τότε πράγματι υπάρχον νομοθετικό κενό, πρόσθεσε ένα τελευταίο εδάφιο στην παρ. 5 του άρθρου 303 ΚΠΔ, με το οποίο έγινε ρητή παραπομπή στις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 302 ΚΠΔ. Έτσι, κατά την αντίληψη αυτή,⁴ ρυθμίστηκε ρητά η δυνατότητα ποινικής διαπραγμάτευσης στα διαδικαστικά στάδια μετά την έκδοση παραπεμπτικού βουλεύματος ή μετά τη διατύπωση σύμφωνης γνώμης του προέδρου εφετών κατά το άρθρο 309 παρ. 2 και μέχρι την επίδοση κλήσεως προς εμφάνιση ή κλητηρίου

Λειτουργών με θέμα «Ο νέος Ποινικός Κώδικας - ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», <http://www.esdi.gr/nex/index.php/el/component/content/article/102-presentation/news/dimosieuseis/608-epimorfotiko-seminario-dik-leitourgon-me-the-ma-o-neos-poinikos-kodikas-o-neos-kodikas-poinikis-dikonomias-eisigiseis>, Ζαχαριάδη σε Ζαχαριάδη/Μαργαρίτη, Ο νέος ΚΠΔ – Ερμηνεία κατ' άρθρο, τόμ. Α΄, 2^η έκδ. 2024, υπό το άρθρο 303, σ. 1885.

2. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 5090/2024, σελ. 138-139: ««η τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 303 ΚΠΔ έρχεται να συμπληρώσει διαπιστωμένο νομοθετικό κενό, με την πρόβλεψη πλέον, της δυνατότητας να αιτηθεί ο κατηγορούμενος κατά την προπαρασκευαστική διαδικασία, με αυτοτελές αίτημά του που μπορεί να υποβληθεί μέχρι και την παρέλευση δέκα (10) ημερών από την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος ή της κλήσης στο ακροατήριο του αρμοδίου δικαστηρίου, την υπαγωγή του σε ποινική διαπραγμάτευση (...) Οι εν λόγω δυνατότητες που παρέχουν οι εν λόγω νομοθετικές παρεμβάσεις θα συμβάλλουν ουσιαστικά, σε περίπτωση μάλιστα που η διαπραγμάτευση έχει θετική έκβαση, στην οικονομία της δίκης μέσω της εξοικονόμησης άσκοπων δικονομικών ενεργειών (κλήσεις μαρτύρων, συγκρότηση δικαστηρίου, συμπερίληψη της υπόθεσης στο πινάκιο)».

3. Βλ. Τσερτσίδα, Νέοι Νόμοι - Ν 5090/2024 (ΦΕΚ Α΄ 30/23.2.2024) - Οι τροποποιήσεις του Ν 5090/2024 στο πεδίο της ποινικής διαπραγμάτευσης, ΠοινΔικ 2024, σ. 509 επ.

4. Βλ. Τσερτσίδα, ό.α.π.

θεσπίσματος στον κατηγορούμενο.⁵ Προφανώς αυτή τη ρύθμιση φαίνεται ότι παρέβλεψε ο νομοθέτης του ν. 5090/2024 κι έκανε λόγο για «*διαπιστωμένο νομοθετικό κενό*».

Σε κάθε περίπτωση, σήμερα φαίνεται να ισχύουν παράλληλα δύο ρυθμίσεις: σύμφωνα με την πρώτη, αν το αίτημα για διαπραγμάτευση υποβληθεί σύμφωνα με την παρ. 1 εδάφ. α' του άρθρου 303 ΚΠΔ, ήτοι εντός δέκα ημερών από την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος ή της κλήσεως προς εμφάνιση, όπως προέβλεψε ο ν. 5090/2024, η δικογραφία, με βάση την παρ. 2 του ίδιου άρθρου, «*σε οποιοδήποτε στάδιο κι αν εκκρεμεί*», χρεώνεται σε εισαγγελέα προκειμένου να κρίνει αν η υπόθεση είναι κατάλληλη για διαπραγμάτευση και, αν δεν επιτευχθεί συμφωνία, δικάζεται από το καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο στη δικάσιμο που αρχικά είχε οριστεί. Αντίθετα, σύμφωνα με τη δεύτερη, δηλαδή αυτή που προκύπτει από τον συνδυασμό των άρθρων 303 παρ. 5 και 302 παρ. 1 και 2 ΚΠΔ, στην περίπτωση που το αίτημα για διαπραγμάτευση υποβάλλεται μέχρι την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος ή της κλήσεως προς εμφάνιση και η δικάσιμος, που ορίστηκε, υπερβαίνει τους τέσσερις μήνες, ο εισαγγελέας μπορεί να αποσύρει την υπόθεση από την ορισθείσα δικάσιμο και να ορίσει κατ' απόλυτη προτεραιότητα νέα δικάσιμο, στην οποία να εισαγάγει το αίτημα του κατηγορουμένου στο αρμόδιο δικαστήριο⁶. Σε αμφότερες, όμως, τις περιπτώσεις, η ευδοκίμηση της αιτήσεως για διαπραγμάτευση οδηγεί την υπόθεση, κατά περίπτωση, στο Μονομελές Πλημμελειοδικείο ή το Μονομελές Εφετείο προκειμένου να επικυρωθεί το σχετικό πρακτικό που συντάχθηκε.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στο αρχικό σχέδιο του ν. 5090/2024 αναφερόταν πως το σχετικό (τέταρτο) εδάφιο της παρ. 5, το οποίο παρέπεμπε στο άρθρο 302 παρ. 1 και 2 ΚΠΔ, διαγράφεται⁷. Προφανώς είχε προσωρινά γίνει αντιληπτό το παραπάνω πρόβλημα και ο νομοθέτης προσπάθησε να το επιλύσει με τη διαγραφή του σχετικού εδαφίου ώστε να ισχύει μόνο η ρύθμιση της προπαρασκευαστικής διαδικασίας που εισήγαγε ο ν. 5090/2024. Ωστόσο, εν τέλει, αφενός μεν το συγκεκριμένο εδάφιο της παρ. 5 (: άγνωστο για ποιους λόγους) δεν απαλείφθηκε (: με αποτέλεσμα να ισχύει ακόμη και σήμερα), αφετέρου δε στην Αιτιολογική Έκθεση έγινε λόγος για «*διαπιστωμένο νομοθετικό κενό*», με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί το ερμηνευτικό ζήτημα, που μόλις επισημάνθηκε.

5. Βλ. *Δαλακούρα*, Ο νέος ΚΠΔ, 2^η έκδ. 2020, σελ. 229, όπου επισημιάονται τα ακόλουθα: «*Άξιο πρόσθετης αναφοράς είναι, περαιτέρω, ότι με το άρθρο 7 παρ. 32 του Ν 4637/2019 προστέθηκε στο τέλος της παρ. 5 του άρθρου 303 εδάφιο που προβλέπει ότι "οι παρ. 1 και 2 του άρθρου 302 ισχύουν αναλόγως". Η προσθήκη αυτή κρίθηκε αναγκαία για να καλυφθεί η εφαρμογή της ποινικής διαπραγμάτευσης και στην αντίστοιχη διαδικαστική φάση*».

6. Βλ. *Δαγκλή*, ό.π., σ. 146.

7. Βλ. το αρχικό σχέδιο νόμου επί του άρθρου 94 (το οποίο από παραδρομή αναφέρεται ως 97), σ. 1016.

Καθότι δε η προσθήκη του ν. 5090/2024 είναι νεότερη, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι επικρατεί της παλιάς ρύθμισης του ίδιου άρθρου⁸ και συνεπώς, όταν το αίτημα για διαπραγμάτευση υποβάλλεται μέχρι και δέκα ημέρες μετά την επίδοση της κλήσεως προς εμφάνιση ή του κλητηρίου θεσπίσματος, ακολουθείται η διαδικασία που περιγράφεται (όχι στις παρ. 1 και 2 του άρθρου 302 ΚΠΔ, αλλά) στις παρ. 1 και 2 του άρθρου 303 ΚΠΔ.

Κι ένα τελευταίο σχόλιο για την προθεσμία των 10 ημερών που έθεσε ο ν. 5090/2024 από την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος ή της κλήσεως προς εμφάνιση: καταρχάς, η προθεσμία αυτή είναι λίαν ασφυκτική, αφού συνήθως στην πράξη με την επίδοση των παραπάνω εισαγωγικών της δίκης εγγράφων στον κατηγορούμενο κανείς στην πραγματικότητα δεν «κάθεται» να ασχοληθεί όταν η δικάσιμος που του γνωστοποιείται είναι μετά από μερικούς μήνες, με αποτέλεσμα να εξετάζει τότε το ενδεχόμενο υποβολής αιτήσεως για διαπραγμάτευση⁹. Ίσως θα ήταν σκοπιμότερο, λοιπόν, να τεθεί μια προθεσμία που να ξεκινάει όχι από την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος, αλλά αντίστροφα, κάποιες ημέρες (π.χ. ένα μήνα) πριν από τη δικάσιμο, ώστε να υποβάλλεται το αίτημα για διαπραγμάτευση. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, εξυπακούεται ότι η απώλεια της παραπάνω 10ήμερης προθεσμίας από την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος δεν σημαίνει και απώλεια του σχετικού δικαιώματος υποβολής αιτήματος για διαπραγμάτευση, αφού ο κατηγορούμενος, σύμφωνα με όσα εκτίθενται παρακάτω, διατηρεί τη δυνατότητα να υποβάλει το αίτημά του στο ακροατήριο πριν από την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας.

β. Κύρια διαδικασία

Προχωρώντας στην κύρια διαδικασία, από το γράμμα της ρύθμισης της παρ. 7 του άρθρου 303 ΚΠΔ, όπου ρητά γίνεται λόγος για το ακροατήριο του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, προκύπτει ότι δεν επιτρέπεται να πραγματοποιηθεί ποινική διαπραγμάτευση κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο του *δευτεροβαθμίου* δικαστηρίου. Τούτο ισχύει είτε πρωτοδίκως καταδικαστεί ο κατηγορούμενος και ασκήσει έφεση είτε αθωωθεί και ασκήσει έφεση ο εισαγγελέας. Συνεπώς, μόνο στα πλαίσια της διαδικασίας του *πρωτοβαθμίου* δικαστηρίου νοείται de lege lata εφαρμογή του plea bargaining. Ο σκοπός του νόμου εδώ θα πρέπει να αναζητηθεί στην αποφυγή εξαρτήσεως της ποινικής διαπραγμάτευσης από την πρωτόδικη «τύχη» του κατηγορουμένου. Ωστόσο, συζητήσιμο είναι αν θα πρέπει de lege ferenda να διευρυνθεί η δυνατότητα έναρξης της ποινικής διαπραγμάτευσης και στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο¹⁰.

8. Βλ. Τσερσίδη, ό.α.π.

9. Εδώ ακόμη κι αυτή η πολύ σημαντική 5νήμερη προθεσμία, που προβλέπεται στο άρθρο 327 ΚΠΔ, για να ζητήσει ο κατηγορούμενος από τον εισαγγελέα την κλήτευση κάποιων ουσιωδών μαρτύρων, οδηγεί συνήθως σε απώλεια του σχετικού δικαιώματος σε πρακτικό επίπεδο, επειδή με την παραλαβή του κλητηρίου θεσπίσματος ουδείς κατηγορούμενος ή συνήγορος αντιμετωπίζει με τη δέουσα επιμέλεια την υπόθεση που θα εκδικαστεί μετά από 6 ή 8 μήνες.

10. Βλ. Δαλακούρα, ό.α.π.

Εξάλλου, από τη γραμματική διατύπωση του νόμου δεν καταλείπεται περιθώριο για την διεξαγωγή της διαπραγμάτευσης μετά την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας, αφού η ρύθμιση είναι σαφής: «μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας». Συνεπώς, αν αρχίσει η αποδεικτική διαδικασία (λ.χ. με την εξέταση του πρώτου μάρτυρα ή την ανάγνωση του πρώτου εγγράφου), ποινική διαπραγμάτευση πλέον δεν χωρεί. Σημειωτέον όμως ότι, όπως προκύπτει από την αντιπαραβολή της διάταξης του άρθρου 303 παρ. 7 με τις προβλέψεις των άρθρων 67 παρ. 1 και 175 παρ. 2 ΚΠΔ (: όπου χρησιμοποιείται ο όρος «μέχρι να αρχίσει για πρώτη φορά η αποδεικτική διαδικασία»),¹¹ στη μετ' αναβολή συζήτηση της υποθέσεως ενώπιον του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, ακόμη κι αν η υπόθεση αναβλήθηκε για κρείσσονες αποδείξεις, μπορεί να ξεκινήσει η διαδικασία της διαπραγμάτευσης, έστω κι αν την προηγούμενη φορά η αποδεικτική διαδικασία είχε ξεκινήσει, αφού στην παρ. 7 του άρθρου 303 ΚΠΔ δεν καταγράφεται ο όρος «για πρώτη φορά».¹² Αυτονόητο είναι, βέβαια, ότι αν η δίκη αναβλήθηκε είτε για σημαντικά αίτια είτε για κρείσσονες αποδείξεις, πριν αρχίσει η αποδεικτική διαδικασία, το αίτημα για ποινική διαπραγμάτευση παραδεκτά υποβάλλεται στη νέα μετ' αναβολή δικάσιμο.

3. Η διαδικασία υποβολής του αιτήματος για διαπραγμάτευση

Σε διαδικαστικό επίπεδο, το αίτημα υποβάλλεται είτε από τον ίδιο τον κατηγορούμενο αυτοπροσώπως είτε από τον συνήγορό του, που έχει ειδική προς τούτο εξουσιοδότηση, η οποία καταχωρείται στο ειδικό πρακτικό κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 141 παρ. 4 ΚΠΔ. Εξάλλου, η σχετική αίτηση μπορεί να υποβληθεί τόσο εγγράφως όπως σε όλα τα προγενέστερα στάδια, οπότε καταχωρείται όχι μόνο στο ειδικό πρακτικό του προηγούμενου άρθρου αλλά και στα πρακτικά της συνεδρίασης του δικαστηρίου, όσο και προφορικά, οπότε ομοίως καταχωρείται από τον γραμματέα στα παραπάνω πρακτικά. Αν, βέβαια, η αίτηση υποβληθεί κατά την προπαρασκευαστική διαδικασία, τότε απευθύνεται στον αρμόδιο κατά περίπτωση εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή εφετών, ανάλογα με τον χαρακτήρα της πράξης ως πλημμελήματος ή κακουργήματος.

Αν, βέβαια, ο κατηγορούμενος στερείται συνηγόρου υπεράσπισης, ρητά προβλέπεται ότι το δικαστήριο του διορίζει αυτεπάγγελτα από τον σχετικό πίνακα του οικείου δικηγορικού συλλόγου.

11. Πρβλ. όμως και τη διάταξη του άρθρου 126 παρ. 1 εδάφ. α' ΚΠΔ.

12. Πρβλ. όμως *Δαγκλή*, σ. 147, υποσημ. 526, όπου επισημαίνεται ότι «η υποβολή της αίτησης είναι δυνατή και σε μετ' αναβολή δικάσιμο, εφόσον δεν έχει προηγηθεί η έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας».

Στην περίπτωση που το αίτημα υποβάλλεται κατά την κύρια διαδικασία, ήτοι στο ακροατήριο πριν από την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας (: όχι, δηλαδή, κατά την προπαρασκευαστική διαδικασία), ρητά προβλέπεται στο νόμο ότι η διαπραγμάτευση διεξάγεται μεταξύ του κατηγορουμένου και του *εισαγγελέα της έδρας* (: άρθρο 303 παρ. 7 ΚΠΔ).

Εξάλλου, η υποβολή του αιτήματος διαπραγμάτευσης δεν αποτελεί υποχρεωτικό λόγο αναβολής της δίκης, μπορεί όμως το δικαστήριο να διακόψει τη συζήτηση και να τάξει προθεσμία έως δεκαπέντε ημερών για τη σύνταξη του πρακτικού διαπραγμάτευσης σύμφωνα με την παράγραφο 4 (: βλ. άρθρο 303 παρ. 7 εδ. δ' ΚΠΔ).¹³

Αυτονόητο είναι ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, αν λ.χ. υποβληθεί η αίτηση στο τριμελές εφετείο κακουργημάτων πριν από την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας, εφόσον επιτευχθεί η συμφωνία, το πρακτικό διαπραγμάτευσης επικυρώνεται από το *ίδιο* το δικάζον δικαστήριο (: εν προκειμένω από το τριμελές εφετείο κακουργημάτων), ήτοι δεν εισάγεται η δικογραφία για επικύρωση στο μονομελές εφετείο.¹⁴ Έχει, πάντως, υποστηριχθεί και η αντίθετη άποψη¹⁵, σύμφωνα με την οποία, όταν το αίτημα υποβάλλεται κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο ενώπιον δικαστηρίου διαφορετικού από το Μονομελές Εφετείο Κακουργημάτων ή το Μονομελές Πλημμελειοδικείο, τότε η υπόθεση αποσύρεται από το Δικαστήριο στο οποίο εκκρεμούσε και εισάγεται προς επικύρωση του πρακτικού στο Μονομελές Πλημμελειοδικείο ή στο Μονομελές Εφετείο Κακουργημάτων, κατά περίπτωση. Ωστόσο, η άποψη αυτή δεν φαίνεται να εξυπηρετεί την οικονομία της διαδικασίας, πέραν του ότι είναι αντίθετη και με την ίδια τη ρύθμιση της παρ. 7 του άρθρου 303 ΚΠΔ, όπου ρητά προβλέπεται αφενός μεν ότι η διαπραγμάτευση σε μια τέτοια περίπτωση διεξάγεται μεταξύ του κατηγορουμένου και του *εισαγγελέα της έδρας* και αφετέρου ότι η δίκη διακόπτεται για δεκαπέντε το πολύ ημέρες για τη σύνταξη του πρακτικού διαπραγμάτευσης, οπότε μετά η υπόθεση επανέρχεται στην ίδια σύνθεση.¹⁶

13. Στην αρχική της μορφή η διάταξη ανέφερε μόνο ότι δεν είναι υποχρεωτικός λόγος αναβολής. Με το άρθρο 7 παρ. 32 περ. β' ν. 4637/2019 συμπληρώθηκε με την πρόβλεψη για τη διακοπή της δίκης. Βλ. *Τσερτσίδα*, ό.π., και υποσημ. 8 όπου παρατίθεται το σχετικό χωρίο της Αιτιολογικής Έκθεσης του ν. 4637/2019.

14. Βλ. ad hoc: ΤριμΕφΚακΘεσ 232/2020, Αρμ. 2021, 849, ΤριμΕφΚακΔυτΜακ 93/2022, ΠοινΔικ 2023, 600, όπου σύμφωνες ορθές παρατηρήσεις *Τσερτσίδα Μ.*, σελ. 602 και υποσημ. 6.

15. Βλ. έτσι *Τσόγκα Α.*, Ποινική διαπραγμάτευση, ποινική συνδιαλλαγή και ζητήματα στην εκτέλεση της ποινής, σ. 6-7, σε: www.esdi.gr/wp-content/uploads/images/stories/pdf/epimorfosi/2021/tsogaspoikkod_2022.pdf).

16. Βλ. *Ζαχαριάδη*, ό.π., σ. 1885, *Τσερτσίδα Μ.*, ό.α.π.

4. Συρρέουσες πράξεις

Η παρ. 8 του άρθρου 303 ΚΠΔ δεν περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις που η συμφωνία μεταξύ εισαγγελέα και κατηγορουμένου λαμβάνει χώρα στην προδικασία. Υπενθυμίζεται ότι, με βάση τη συγκεκριμένη διάταξη, όταν υπάρχει συρροή εγκλημάτων, η διαπραγμάτευση μπορεί να αφορά ένα ή περισσότερα από τα συρρέοντα εγκλήματα. Συνεπώς, και στη διαπραγμάτευση που διεξάγεται στο ακροατήριο, είναι δυνατό να επιτευχθεί συμφωνία για κάποιες μόνο από τις συρρέουσες πράξεις, οπότε για τις λοιπές θα ακολουθήσει κανονική δίκη. Τέτοια περίπτωση αντιμετώπισε ήδη η νομολογία¹⁷ και ορθά επικυρώθηκε το σχετικό πρακτικό διαπραγμάτευσης για την κατηγορία της κακουρηματικής πλαστογραφίας, για την οποία είχε υποβληθεί το αίτημα από την πλευρά του κατηγορουμένου, ενώ, αντίθετα, ως προς τη συρρέουσα πράξη της απάτης, η υπόθεση εκδικάστηκε κατ' ουσίαν με εφαρμογή της παρ. 3 του άρθρου 405 του ΠΚ (: εντελής ικανοποίηση παθόντος πριν από την αμετάκλητη παραπομπή στο ακροατήριο).

5. Εξουσία του δικαστηρίου

Σε περίπτωση επίτευξης της συμφωνίας, όπως ήδη αναφέρθηκε, όταν το αίτημα για τη διαπραγμάτευση έχει υποβληθεί στο ακροατήριο, η υπόθεση επανέρχεται στο ίδιο το δικάζον δικαστήριο (π.χ. το Τριμελές Εφετείο) προκειμένου να επικυρώσει τη συμφωνία. Εν προκειμένω, όπως αναφέρεται στην παρ. 6 του άρθρου 303 ΚΠΔ, το δικαστήριο, σε δημόσια συνεδρίαση, κηρύσσει ένοχο τον κατηγορούμενο βάσει του πρακτικού διαπραγμάτευσης που συντάχθηκε με τον εισαγγελέα της έδρας, καθώς και των στοιχείων της δικογραφίας και επιβάλλει σ' αυτόν, εφαρμόζοντας τα κριτήρια του άρθρου 79 ΠΚ, ποινή, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει τη συμφωνηθείσα. Αναφέρεται επίσης στο νόμο, στο αμέσως επόμενο εδάφιο, ότι το δικαστήριο εξετάζει αυτεπαγγέλτως, χωρίς να δεσμεύεται από το πρακτικό διαπραγμάτευσης, τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 368 περ. β' και γ' και δικαιούται να μεταβάλλει το νομικό χαρακτηρισμό της πράξης μόνο προς όφελος του κατηγορουμένου. Εδώ είναι αλήθεια ότι φαίνεται το γράμμα του νόμου να είναι *σημαντικά στενότερο* από την αντίστοιχη Αιτιολογική Έκθεση του νέου ΚΠΔ, όπου ρητά αναφέρεται ότι με βάση την αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας «θα πρέπει το ποινικό δικαστήριο να διατηρεί την εξουσία, πριν καταγγώσει την προσυμφωνηθείσα ποινή, να ερευνήσει τη νομική βασιμότητα της κατηγορίας ή άλλους λόγους που αποκλείουν την ποινική ευθύνη και στην περίπτωση αυτή να αθώσει παρά το *plea bargaining* τον κατηγορούμενο ή να προσδώσει στην πράξη τον προσήκοντα νομικό χαρακτηρισμό». Με βάση μάλιστα την παραπάνω περικοπή της Αιτιολογικής Έκθεσης, στη θεωρία φαίνεται να κυ-

17. Βλ. ΤριμΕφΚακΔυτΜακεδ 93/2022, ό.π.

ριαρχεί σήμερα η άποψη¹⁸ ότι το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα όχι μόνο να παύσει οριστικά ή να κηρύξει ως απαράδεκτη την ποινική δίωξη, αλλά ακόμη και να αθώσει τον κατηγορούμενο όταν από τα στοιχεία της δικογραφίας, τα οποία πρέπει να λάβει υπόψη του κατ' άρθρο 303 παρ. 6 ΚΠΔ, δεν προκύπτει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την κήρυξη της ενοχής. Κι εδώ βέβαια περιλαμβάνεται και η περίπτωση που η κατηγορία κρίνεται νομικά αβάσιμη.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως έχει ήδη γίνει δεκτό νομολογιακά¹⁹ ότι το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να εξετάσει αυτοτελή ισχυρισμό για την αναγνώριση ελαφρυντικών περιστάσεων, ακόμη κι όταν έχει συμφωνηθεί συγκεκριμένη ποινή μεταξύ εισαγγελέα και κατηγορουμένου, και σε περίπτωση που τον κάνει δεκτό να τη μειώσει έτι περαιτέρω, αφού με βάση το 303 παρ. 6 ΚΠΔ δεσμεύεται να μην επιβάλλει μόνο βαρύτερη ποινή σε σχέση με τη συμφωνηθείσα.

6. Η αποτυχία σύνταξης πρακτικού διαπραγμάτευσης και η περαιτέρω εξέλιξη της διαδικασίας

Σε περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας, η αίτηση του κατηγορουμένου θεωρείται ως ουδέποτε υποβληθείσα και τα ειδικά πρακτικά του άρθρου 141 παρ. 4 που τηρήθηκαν για τον σκοπό αυτό καταστρέφονται με το οικείο υλικό, ενώ τυχόν αντίγραφα τους δεν λαμβάνονται υπόψη σε κανένα στάδιο της δίκης και σε καμία άλλη διαδικασία²⁰. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από την παραπομπή της παρ. 7 σε προηγούμενη παράγραφο του άρθρου 303, που είναι βέβαια η παρ. 3 και όχι η παρ. 5 όπως εσφαλμένα και από παραδρομή αναφέρεται στο νόμο²¹.

Και μπορεί μεν τα χαρτιά να καταστρέφονται όπως αναφέρει η παραπάνω ρύθμιση, ωστόσο εκείνο που δεν μπορεί να εξαλειφθεί από τη μνήμη των δικαστών και του εισαγγελέα είναι ότι ο κατηγορούμενος υπέβαλε αίτημα για διαπραγμάτευση άρα ότι «προφανώς» είναι ένοχος. Πώς θα έρθει, λοιπόν, τώρα ο κατηγορούμενος να υποστηρίξει την αθωότητά του και ποιο δικαστήριο, γνωρίζοντας όλα τα παραπάνω, θα τον κηρύξει αθώο; Όταν δηλαδή η αίτηση υποβάλλεται στην προδικασία ή έστω μέχρι την προπαρασκευαστική διαδικασία, είναι πιθα-

18. Βλ. Δαλακούρα, ό.π., Παπαδαμάκη, Ποινική Δικονομία, 11 έκδ. 2024, σ. 395, Δαγκλή, ό.π., σ. 162, Τσερτσίδη, ό.π..

19. ΤριμΕφΚακΔυτΜακ 93/2022, ό.π., με σύμφωνες παρατηρήσεις Τσερτσίδη Μ., ΜονΕφΝαυπλ 294/2022, ΠοινΧρ 2023, 306. Πρβλ. όμως ΑΠ 634/2022, Qualex.

20. Βλ. άρθρο 302 παρ. 5, η οποία αναριθμήθηκε έτσι από παρ. 4 που ήταν πριν, με το άρθρο 7 παρ. 31 περ. στ' του Ν 4637/2019.

21. Βλ. άρθρο 303 παρ. 7 εδ. τελευταίο, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 παρ. 16 του Ν 4637/2019: Αν, βέβαια, δεν επιτευχθεί συμφωνία μεταξύ εισαγγελέα και κατηγορουμένου, τότε «εφαρμόζεται αναλόγως η παρ. 4 του άρθρου 302 ΚΠΔ». Βλ. και Ζαχαριάδη, ό.π., σ. 1889, Τσερτσίδη Μ., Παρατηρήσεις στην ΤριμΕφΚακΔυτΜακ 93/2022, ΠοινΔικ 2023, 603.

νό, τουλάχιστον στα μεγάλα εφετεία και πρωτοδικεία της χώρας, οι δικαστές του καθ' ύλην αρμόδιου δικαστηρίου να μην πληροφορηθούν ότι σε προγενέστερο στάδιο υποβλήθηκε αίτημα για διαπραγμάτευση και να εκδικάσουν ανεπηρέαστοι την υπόθεση όταν θα φτάσει στο ακροατήριο. Τι γίνεται, όμως, όταν το αίτημα υποβάλλεται στο ακροατήριο ενώπιόν τους και διακόπτουν την εκδίκαση προκειμένου να διερευνηθεί μεταξύ κατηγορουμένου και εισαγγελέα της έδρας η πιθανότητα συμφωνίας ως προς την ποινή; Αν αυτή η συμφωνία δεν επιτευχθεί, κατά πόσο θα παραμείνουν ανεπηρέαστοι, όταν στη μετά διακοπή συζήτηση της υπόθεσης θα κληθούν να αποφασίσουν επί της ενοχής του κατηγορουμένου; Η αναβολή δεν είναι λύση, και γι' αυτό ο νόμος σπεύδει να διευκρινίσει ότι δεν συνιστά υποχρεωτικό λόγο αναβολής η υποβολή αιτήματος για διαπραγμάτευση, αλλά μόνο διακοπή μπορεί να αποφασιστεί. Βέβαια, το γεγονός ότι δεν συνιστά υποχρεωτικό λόγο αναβολής, δεν σημαίνει ότι το δικαστήριο δεν μπορεί να αποφασίσει, μετά από μια τέτοια εξέλιξη, ακόμη και την αναβολή της εκδίκασης, αν «νιώθει» ότι δεν μπορεί αμερόληπτα να αποφασίσει για την υπόθεση ή για οποιονδήποτε άλλο λόγο ανακύψει στην πορεία. Από την άλλη μεριά, σε μια τέτοια περίπτωση δεν προβλέπεται στο άρθρο 14 ΚΠΔ κάποιος λόγος αποκλεισμού, όπως π.χ. για τον ανακριτή ή ακόμη και τους δικαστές που εξέδωσαν το παραπεμπτικό βούλευμα, εφόσον είναι εφικτή η συγκρότηση του δικαστηρίου. Και βέβαια, σοφά εδώ ο νομοθέτης δεν προέβλεψε λόγο αποκλεισμού, αφού, σε αντίθετη περίπτωση, κάθε φορά που ο κατηγορούμενος δεν θα ήθελε να εκδικαστεί η υπόθεσή του από συγκεκριμένη σύνθεση, θα υπέβαλλε αίτημα για διαπραγμάτευση και μετά την αποτυχία του, θα εξασφάλιζε τουλάχιστον αναβολή στην υπόθεσή του και συνεπώς αλλαγή της αρχικής σύνθεσης.

Αυτό είναι, νομίζω, το βασικότερο μειονέκτημα για την ποινική διαπραγμάτευση κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, διότι ο κατηγορούμενος εδώ, αν υποβάλει το σχετικό αίτημα, πιέζεται να αποδεχθεί *όποια πρόταση ποινής* τού κάνει ο εισαγγελέας, γνωρίζοντας ότι, αν δεν επιτευχθεί συμφωνία, θα πάει να δικαστεί τελικά από σύνθεση δικαστηρίου και από εισαγγελέα που θα έχει υπόψη του τι προηγήθηκε. Συνεπώς, δύσκολα θα μπορεί πλέον να αρνηθεί πειστικά επί της ουσίας την ενοχή του. Είναι προτιμότερο, λοιπόν, να υποβάλει το σχετικό αίτημα σε προγενέστερο διαδικαστικό στάδιο, ώστε, τουλάχιστον στα μεγάλα δικαστήρια, να εξασφαλίσει ότι, αν δεν συμφωνήσει στην προταθείσα ποινή, θα μπορέσει να δικαστεί από δικαστές και εισαγγελέα που δεν θα γνωρίζουν ότι ζήτησε διαπραγμάτευση. Δεν είναι επομένως τυχαίο ότι η ποινική διαπραγμάτευση είναι ένας θεσμός που μέχρι σήμερα στην πράξη έχει εφαρμοστεί σε ορισμένες μόνο, συνήθως από την αρχή ομολογημένες, αξιόποινες πράξεις, όπως τα ναρκωτικά και η μεταφορά παράτυπων μεταναστών.

7. Καταληκτικές παρατηρήσεις – προτάσεις

Το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο για την ποινική διαπραγμάτευση κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο θα πρέπει να διορθωθεί, κατά τη γνώμη μου, στα ακόλουθα σημεία:

α. Θα πρέπει μάλλον να καταργηθεί το τέταρτο εδάφιο της παρ. 5 του άρθρου 303 ώστε να μην υπάρχουν δύο παράλληλες διαδικασίες κατά την προπαρασκευαστική διαδικασία.

β. Θα πρέπει να αναμορφωθεί το κείμενο της παρ. 6 έτσι ώστε το γράμμα του νόμου να ανταποκρίνεται στον σκοπό του, όπως αποτυπώνεται στην Αιτιολογική Έκθεση, και να είναι σαφέστερο, ώστε να μην γίνονται παρερμηνείες. Ήτοι να προβλέπεται ρητά ότι αν το δικαστήριο θεωρεί νομικά αβάσιμη την κατηγορία, κηρύσσει αθώο τον κατηγορούμενο παρά την υπογραφή του πρακτικού διαπραγμάτευσης.

γ. Θα ήταν προτιμότερο για πρακτικούς λόγους, η 10ήμερη προθεσμία από την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος ή της κλήσεως προς εμφάνιση να τεθεί στο νόμο ως «προχωρητική» προθεσμία που θα ξεκινά αντίστροφα και δη από τη δικάσιμο.

δ. Θα πρέπει κανείς να σκεφτεί στα σοβαρά το ενδεχόμενο, για λόγους αποσυμφόρησης των Εφετείων, η ποινική διαπραγμάτευση στο ακροατήριο να μπορεί να λειτουργήσει και στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο.

ε. Θα πρέπει με κάποιο τρόπο να διασφαλιστεί η αμεροληψία των δικαστών, που θα δικάσουν την υπόθεση, μετά την αποτυχία του σχετικού αιτήματος που υποβάλλεται κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο. Εδώ έχει κατατεθεί στη δημόσια συζήτηση μία σχετική πρόταση: κατά την έναρξη της συνεδρίασης, να εμφανίζεται στην έδρα μόνο ο γραμματέας με έναν εισαγγελικό λειτουργό διαφορετικό από εκείνον της έδρας που θα εκδικάσει τις υποθέσεις, με αποκλειστικό σκοπό να τίθενται τα αιτήματα διαπραγμάτευσης εκείνη τη χρονική στιγμή ως ένα είδος προεκφώνησης των υποθέσεων.²² Ωστόσο, είναι ζήτημα πως θα λειτουργήσει σε μια τέτοια περίπτωση η προβλεπόμενη στο νόμο 15νθήμερη διακοπή και σίγουρα η διαπραγμάτευση δεν θα λαμβάνει χώρα, σε μια τέτοια περίπτωση, μεταξύ του εισαγγελέα της έδρας (: όπως προβλέπει ο νόμος) και του κατηγορουμένου.

στ. Θα πρέπει, τέλος, η παραπομπή της παρ. 7 του άρθρου 302 να διορθωθεί στο ορθόν παρ. 3 (και όχι 4 που είναι άσχετη), όπου και πραγματικά αναφέρεται τι γίνεται σε περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας.

22. Βλ. Ζαχαρή Κ., Η αμεροληψία των δικαστικών προσώπων στην ποινική διαπραγμάτευση, ΠοινΔικ 2023, σ. 696 επ.